

Τὸ προπύλαιον

El Propileu

Fòrum d'informació i de diàleg
del Museu de Montserrat

I8 Juny de 2016

Χαῖρε – Salve – Hola!

El tossut

Josep de C. Laplana

Director del Museu de Montserrat

El saltamartí o el tossut és una joguina que representa una figura dreta sobre una bola, que té un plom en el seu interior i que per molt que la tombin ella torna a posar-se dreta. En castellà crec que en diuen un “tentetieso” i en anglès “a tumbler”. Jo el tinc com a ensenya pròpia i una mica del museu que dirigeixo perquè considero que un substrat de tossuderia és important per aconseguir els propòsits que t'has marcat. De tossut jo en sóc de mena; em diuen que són les meves arrels aragoneses. Potser sí que és veritat, però jo ho atribueixo més aviat a la formació tomista de la meva ment i del meu caràcter. Sempre recordaré el que em deia

un formador que vaig tenir de molt jove: que jo havia de ser com una barra d'acer molt prima, que es doblega fàcilment i arriba als extrems de les seves possibilitats però mai no es trenca i recupera aviat la seva rectitud natural. Per això tinc un “tossut” sobre la taula, al despatx del Museu.

Això té molt a veure amb un altre consell que donava el filòsof Jacques Maritain als estudiants dominics, com m'explicava el meu amic el P. Jean-Miguel Garrigues: “Heu de tenir un pensament dur i sòlid i un cor tou i dolç”. És un ideal difícil d'assolir i de mantenir, i per això cal engatjament i una certa tossuderia.

Si ens proposem metes altes i ambicioses –el Museu de Montserrat està en aquesta tessitura– ens cal tenir empena i una certa tossuderia per no recular ni aigualir els ideals. Els museus ens trobem sempre amb la dificultat innata i àrdua de conciliar l'ideal amb les possibilitats reals, vull dir crematístiques. Hi ha un fort decalatge entre el públic que vol coses amenes i l'àmbit acadèmic que vol presentar horitzons nous que eixamplin els coneixements. Com que la qüestió econòmica molt sovint és determinant, els directors de museus fàcilment baixem el llistó i a poc a poc es va imposant la idea del museu-espectacle i de concebre el museu com una empresa de l'oci, un passatemps prestigiós. De cap manera vull dir que els museus hagin de ser tristos i avorrits, però en el meu magí de monjo benedictí no em veig empresari d'una entitat ludicorecreativa. Recordo que la lectura de l'opuscle de John Henry Newman *The Idea of a University* (1859) em va proporcionar un munt d'idees de com havia de funcionar el museu d'un monestir benedictí que aspira a una obertura de la ment i del cor de la persona humana. Una missió àrdua i difícil però engrescadora de veritat. Estem engatjats en un museu que generi idees i propostes, com la Universitat que volia Newman, des d'un humanisme integrador i dinàmic. El museu, a més de la qualitat intrínseca dels materials que exposa i de la manera d'exposar-los, ha de tenir ànima i ha de transmetre valors per mitjà de les activitats que promou i per les publicacions en paper o en la xarxa. Com us deia, és un repte imponent i apassionant i perquè avanci cal ser una mica o molt tossut.

Σύνδειπνος – Conviva – Convidat

Jorge Egea

Modelar és l'acte mitjançant el qual l'argila –matèria primera i terra de la qual tots procedim– es transforma en quelcom capaç de capturar el nostre sentit de la bellesa, el nostre ideal de la forma en l'espai. Quan modelem, amassem el fang a les nostres mans, però aquest gest senzill i primigeni, que ens arrela i relaciona amb els més ancestrals actes de l'ésser humà, ens permet expressar i comunicar emocions, valors i formes, amb els altres i amb nosaltres.

Poc sabia, quan vaig rebre la meva primera classe amb fang, que d'aleshores ençà la meva vida es desenvoluparia per i per a l'escultura, però així va ser. El virus de l'art m'ha permès dur a terme la meva vocació tant en la praxi com en el l'estudi de l'escultura. Combinar el fer i el teoritzar m'ha conduït a adoptar una perspectiva diferent i complementària a la dels historiadors de l'art. Una aproximació des de l'interior de la relació matèrica i espiritual de la creació artística. He pogut apropar-me a l'escultura antiga des del si de la concepció de l'obra, tractant de capturar el sentit intrínsec de les obres en la seva concepció plàstica, amb la lògica del qui pensa per fer, per executar la tridimensionalitat. Aquest complement entre la recerca documental i formal ha donat fruits com ara el llibre que recull l'estudi realitzat el 2011 del fris del Temple d'Apol·lo Epikouros, conservat al Museu Britànic. Al mateix temps, aquests estudis de les col·leccions d'art del passat m'han permès idear propostes artístiques per permetre rellegir aquest llegats escultòrics amb perspectives contemporànies –amb projectes com ara *Trans·formare, Lectures de la transformació del Museu Frederic*

Marès el 2011, o *Sotto Luce: Apol·lo, llum i imatge* al MNAT, el 2012–.

Les tasques de recerca han estat acompanyades de la creació d'escultures de gran format, que podem trobar a diferents espais públics, i d'altres per a la realització d'exposicions a galeries, amb mostres nacionals i internacionals per Europa, Estats Units o Japó. I també d'una constant dedicació a l'ensenyament de l'escultura, bé des de la Universitat de Barcelona, bé d'altres facultats europees on he estat professor convidat.

Aquesta gran passió per l'escultura em va ser transmesa gràcies a l'aprenentatge amb l'escultor Jassans. Josep S. Jassans, des de la seva càtedra a la facultat de belles arts, mantenia viva la flama del llegat clàssic, de la gran tradició de l'art de la representació. No era un professor, sinó un mestre. No ensenyava fórmules acadèmiques, descobria el ritme vibrant i la bellesa harmònica del cos, tot seguint l'esperit dels grecs antics, és a dir, l'observació de la natura i la seva traducció a la matèria amb l'objectiu de posar-hi ànima al fang: la *veritat plàstica*.

El desè aniversari del seu traspàs ha esdevingut l'ocasió de col·laborar amb el Museu de Montserrat. Ell estimava molt especialment Montserrat com a lloc senyer per a la cultura catalana, i presentar una retrospectiva tot mostrant la seva interpretació del clàssic serà la millor manera de retre a l'artista el merescut homenatge. Per aquest motiu la mostra es presentarà al setembre a l'Espai d'Art Pere Pruna del Museu sota el títol *Jassans, la Grècia imaginada*, comissariada amb l'ajut del Sr. Adrián Arnau, doctorant de la Universitat Jaume I.

Aquesta mostra presentarà una trentena d'escultures, entre relleus, esbossos preparatoris i obra definitiva, juntament amb pintures i dibuixos, molts d'ells inèdits, que l'artista conservava a la seva col·lecció particular. La principal intenció de l'exposició no és només posar en relleu la integritat

i la bellesa de les seves obres, sinó també la lliçó espiritual dels seus nus. Mitjançant el cos nu de la dona, Jassans era capaç d'exalçar la bellesa universal en la recerca de la transcendència, d'allò que supera la materialitat de l'obra en la constant voluntat de posar esperit a la matèria inanimada.

En aquest sentit, cal destacar el moment de la inserció d'aquests conceptes dins la iniciativa de l'Institut Art i Espiritualitat que a Santa Cecília de Montserrat s'ha dut a terme amb l'Espai d'Art Sean Scully. És molt curiós descobrir com l'espiritualitat de l'art uneix artistes tan diversos que, tot i que amb estils diametralment oposats, conceben les seves obres com un mitjà per trobar allò transcendent que els cristians identifiquem amb Déu.

Exposicions a casa

Les Variacions Rocamora

Espai d'Art Pere Pruna
Del 14 de gener a l'1 de maig de 2016

Daniel Giralt-Miracle
Comissari de l'exposició

Les obres de Rocamora no són solament conseqüència d'hores de feina al taller, sinó que sobretot són producte d'una labor de recerca que l'indueix constantment a qüestionar els fons, la forma i els suports del treball que realitza.

La seva ment ordenada l'ha portat a transformar la geometria en la trama articuladora de les propostes que fa, les més recents de les quals vam conèixer al començament de l'any passat a l'Escola d'Art i Disseny de Tortosa, on va presentar l'exposició *Suma al quadrat*, que aplegava una successió de

quadrats en què, jugant amb el blanc i el negre, havia marcat unes línies obliqües que li permetien configurar unes seqüències que propicien tant una reflexió estètica com matemàtica.

La necessitat que té Rocamora d'expressar-se amb la geometria més depurada no l'ha privat mai, però, de fer una obra càlida, atractiva formalment i materialment; i això ho aconsegueix utilitzant cartons, teixits o pasta de paper que l'allunyen dels minimalismes extrems que caracteritzen els materials sintètics. No obstant això, és probable que on es manifesta més aquesta calidesa és en les estampacions gofrades que ara ens mostra. Aquest procediment fa anys que l'empra i, motivat per una filosofia suprematista, l'artista l'ha anat refinant i quintaessenciant, com podem comprovar en les peces que presenta en aquesta exposició, que per a mi són unes "Variacions Rocamora", en les quals intueixo un homenatge latent a Malèvitx, una evocació evident a *Blanc sobre blanc* (1918), aquella tela de l'artista rus nascut a Kíev que es conserva al MoMA de Nova York i que no és tan coneguda com els quadrats, la creu o el cercle negres sobre blanc, que va fer als anys vint del segle passat. Per a mi aquesta obra és el paradigma de l'absència de retòrica en l'art.

I és que Rocamora juga amb la geometria, l'espai i la forma per a crear una sèrie que, parafrasejant l'*Oda infinita* de Joan Maragall, no pot acabar mai, com podem observar en les dotze obres del 1991 i les dotze del 2014 que ara l'artista exposa al Museu de Montserrat, acompanyades de les matrius preparatòries i de sis peces més, executades el mateix any amb paper assecant, en què les franges blanques són pintades.

En els gofrats el color ha estat substituït per relleus matisats amb la intensitat de la petjada de la premsa. Amb aquest procediment l'autor crea sobre la pasta de paper blanc unes gradacions tonals subtils i de gran riquesa que van més

enllà de la percepció visual i conviden a la tàctil. Per això són obres que tant poden ser enteses amb els ulls com amb les polpes dels dits, perquè la suavitat i la blanor de la cel·lulosa afegeixen un toc agradós a aquestes estampacions que volgudament fonen la forma i el fons.

Rocamora va escollir el títol *Bustrofèdica anaglífica* per a identificar la sèrie que conforma les primeres experiències que va fer amb làmines de cel·lulosa. Es tracta d'una al·lusió explícita a la manera d'escriure d'algunes llengües antigues que comencen cada línia al mateix costat on acaba l'anterior i, alhora, a l'escriptura en relleu que fa servir l'alfabet Braille. Vint anys després, aquestes maneres de fer segueixen inspirant avui la seva obra; d'aquesta manera, l'autor continua una narració que no té fi, que li permet seguir generant variants, que no deixen de ser uns poemes plens de ritme, equilibrats i elegants. Uns poemes geomètrics escrits amb el seu vocabulari: el de les línies, els angles, els relleus, els

volums, el contrast de textures, les llums, les ombres..., que estampat sobre la pasta de paper adquireix una sensualitat més acusada, si és possible.

Josep Guinovart. *Geografies emocionals*

Sala Pere Daura
Del 5 de febrer al 22 de maig de 2016

Maria Guinovart Pélaury
Presidenta de la Fundació Espai Guinovart

"(...) Aleshores vaig anar descobrint les fonts, l'origen de certes estructures del meu llenguatge; obsessions, materials com la terra, la palla, el gra. Em puc explicar millor: la identificació amb les geografies i els entorns àrids. El gran impacte dels viatges al Marroc, Algèria, també Egipte, Mèxic, cultures molt diferents de la nostra, abans de la meua tornada a Agramunt."

Josep Guinovart

... I de totes aquestes fonts va beure Guinovart. Cada glop va esdevenir pinzellada, color i emoció, i va deixar en l'artista un sediment que va anar vertebrant el seu univers pictòric i escultòric.

Com un alquimista, va transformar rostoll en Segarra; fang i sorra, en extensions infinites de desert. La fliselina va esdevenir *paper amate*; les escultures, autèntiques pedreres de marès; els maons, poètiques taules megalítiques, i els plàstics cremats per la mà de l'artista prengueren la forma exacta de les roques de Cap de Creus!

Paisatges que van deixar una profunda empremta en l'ànima del nostre alquimista, que van convertir els camins físics en camins emocionals pels quals Guinovart va transitar tota la vida, visitant-los i revisitant-los al llarg del seu camí cap a *ÍtacAgramunt*.

L'exposició que presentem al Museu de Montserrat vol ser un recorregut per tots aquells indrets que van marcar un abans i un després en la trajectòria de Guinovart.

En aquest *viatge* per les diferents sales, podem veure com, poc a poc, Guinovart es va despullant de l'academicisme per adquirir el seu propi llenguatge, la seva pròpia veu.

Les primeres pintures –clarament figuratives– que obren l'exposició daten de 1943 i marquen el punt de partida d'un recorregut que permet al visitant veure l'evolució plàstica de l'artista al llarg de la seva vida. Castelldefels, Agramunt, el País Basc, París... Cada pas que fa Guinovart allunyant-se de la seva ciutat natal l'apropa a noves geografies i el convida a experimentar amb nous materials.

L'ús de les aquarel·les i el carbó va deixant pas a la incorporació d'elements que converteixen obres planes en volumètriques. Pedres, plàstics, cartrons... tots són benvinguts a la paleta de l'alquimista i, un cop transformats, passen a formar part del seu nou abecedari.

L'estada a Menorca l'any 1964 marca un punt d'inflexió en l'artista: els colors deixen pas al blanc i la pintura esdevé objecte per a evocar clarament les construccions illenques.

Les maletes no deixen d'omplir-se de noves experiències que es van traduint en noves incorporacions.

Però si hi ha un paisatge i una cultura que van marcar de forma inexorable la mirada de Guinovart fou Mèxic: "*Nunca he visto un pueblo con ese color*". Vermells, verds, grocs, taronges, un esclat de colors i de vivències inunden aleshores les teles de l'artista.

Després vindrà la descoberta del nord d'Àfrica i, amb ella, la incorporació del fang i la sorra, la recreació de dunes i poblats. Marràqueix esdevindrà una font d'inspiració inestroncable.

Però no sempre els nous destins són llocs amables per al viatger. Nova York, com en el seu dia li succeí a Lorca, va resultar un indret dur i inhòspit per a Guinovart. Els homes esdevenen formigues i el metro un rusc esfereïdor *“para que los cocodrilos duerman en largas filas bajo el amianto de la luna”*, com va dir el poeta.

Com un cant de sirena, la terra el crida i, en descobrir el Penedès, ja ben entrat en anys, Guinovart torna a enfonsar les seves arrels per beure d'aquesta nova deu: raïms i ceps vesteixen les peces. Esclat de vinya i alegria! I la mare Mediterrània, a voltes dolça i a voltes severa, braços on sempre retorna l'artista amb els mateixos ulls però diferent mirada, esdevé origen i final de les geografies emocionals del nostre alquimista.

La capacitat de personalitzar l'entorn

P. Ignasi M. Fossas
Prior de Montserrat

Quan vaig veure el títol de l'exposició, *Geografies emocionals*, em va agradar molt perquè em va suggerir una característica que em sembla que es reflecteix molt clarament en aquesta exposició i en l'obra de Guinovart. Em refereixo a la capacitat de l'ésser humà per personalitzar l'entorn, el paisatge. És el que comencem a fer ja de petits, quan la nostra imaginació no està tan condicionada. Qui no ho ha fet això de personalitzar l'entorn, imaginant un conte, fent parlar les nines o les muntanyes, fent caminar els arbres? Projectem damunt de la creació i de la naturalesa, o damunt d'objectes aparentment inanimats, les característiques de la nostra personalitat, de l'ésser humà. I això dona al nostre món una profunditat sorprenent per a nosaltres i ens ajuda a descobrir-ne el sentit. Aquesta capacitat de personalització em sembla que és una de les característiques humanes. Les coses per a nosaltres no només existeixen, sinó que d'alguna manera participen ja de la perfecció de l'ésser que és

la naturalesa humana: parlen, es mouen, d'alguna manera també tenen sentiments i això ens ajuda en la iniciació i en l'aprofundiment de la nostra vida.

Aquesta magnífica exposició, que és també antològica, ens permet veure això i constatar de quina manera un gran artista com Josep Guinovart plasma en la seva reinterpretació de la realitat –amb la qual ell interacciona– els seus propis sentiments, la seva pròpia realitat interior i, d'alguna manera, fa parlar, fa expressiu aquest entorn, des dels començaments més acadèmics, més suaus i tranquils, fins a l'impacte d'una gran ciutat com és Nova York o de la natura més feréstega com pot ser el Cap de Creus.

Però diria que en aquest moviment de personalització apareix un altre aspecte important, que és la riquesa de l'autor. L'artista no només rep les impressions i després les plasma, sinó que hi ha com una interacció bidireccional entre ell i la realitat. És a dir, ell rep els impactes però també projecta el seu món interior, tota la seva riquesa en l'obra que fa. Per

tant, els quadres d'aquesta exposició ens permeten veure no solament la varietat dels paisatges, dels llocs i de les geografies que Guinovart va conèixer, dels diferents continents que va visitar, sinó que ens permeten captar la desbordant riquesa interior d'un gran artista.

Finalment voldria afegir que el títol pot fer pensar només en un aspecte particular de la persona, que són les emocions, i per a nosaltres les emocions són sinònim d'explosió, de descontrol, com una realitat personal oposada a la racionalitat. Escoltant l'explicació de la comissària de l'exposició i filla de l'artista, de com insistia en els detalls i en el fet que muntant una antològica es pot descobrir el sentit i la trajectòria de la vida de l'artista, em sembla que es pot dir que en aquest cas hi ha una interacció molt rica entre la dimensió emocional i racional de l'artista. Potser és una relació més subterrània, no tan evident, però molt real tanmateix. En certa manera, tot artista té una dimensió d'artesà, de treball pacient i disciplinat, de racionalitat, d'estudi i, per tant, en l'obra també s'hi reflecteix la dimensió més racional, diríem més d'expressió de la persona tota sencera.

Per tant, em sembla que és una exposició realment única, un privilegi per al Museu de Montserrat poder acollir totes aquestes obres. Renovo l'agraïment a tots vostès, d'una manera especial al Sr. Alcalde d'Agramunt i a totes les persones que han deixat obres de la seva propietat per poder fer aquesta exposició.

I aquesta és una penúltima característica que voldria subratllar, i és que en totes les activitats del Museu de Montserrat s'hi respira humanisme, no cal dir-ho –en això el P. Laplana ens n'ha ensenyat a tots– i, per tant, s'hi respira també amis-

tat. Segurament si no hi hagués aquesta dimensió d'amistat seria molt més difícil fer una exposició com aquesta, perquè hi ha coses que només es fan per amistat.

I finalment voldria acabar tornant al començament. Deia que el títol *Geografies emocionals* feia pensar en la capacitat de l'ésser humà per personalitzar la realitat exterior i em sembla que les exposicions temporals del Museu ens permetrien seguir tot un itinerari per l'antropologia, com qui vol fer un dibuix de les característiques de la humanitat. Recordo haver vist fotografia, obres amb materials molt diferents, estils i propostes molt variades..., però sempre hi ha un denominador que és l'obra d'un artista quan interacciona amb l'entorn, quan busca la paraula, un color, la imatge, els materials, i quan treballa amb això. I aquest és el gran favor que ens fan els artistes, perquè sense ells no podríem viure. La vida sense artistes seria com un encefalograma pla, perquè gràcies al seu treball ens permeten descobrir les múltiples profunditats de la realitat i la riquesa inesgotable del cor humà.

En les plàtiques espirituals cristianes se sol acabar amb una referència a la Mare de Déu (*"una elegante coda mariana"*). Com que som a Montserrat, com que qui us parla és monjo i com que al final de l'exposició hi ha el color blau, pràcticament és impossible resistir la temptació, i per això vull fer una referència al mantell blau de la Mare de Déu, que segurament també protegeix des del cel Guinovart i la seva obra.

Gràcies per la vostra presència, un agraïment i una felicitació a les comissàries de l'exposició, als propietaris de les obres i al treball infatigable de l'equip del Museu. Bon dia.

Martí Gasull Coral i Martí Gasull Avellán *Llegat fotogràfic*

Espai d'Art Pere Pruna

Del 12 de maig a l'11 de setembre de 2016

Bernat Gasull Roig

L'esperit de l'art en una fotografia

Fer de la fotografia una obra d'art o captar l'empremta de l'art i de l'artista en una fotografia: aquesta és l'essència d'aquesta exposició. Martí Gasull i Coral i Martí Gasull i Avellán no són encaixadors d'instant: són cercadors de l'instant, de la llum, de l'enquadrament, de l'espera, del moviment. I si tot plegat no hi és, ho creen, ho provoquen. Dibuixen mentalment la imatge, amb premeditació, i desapareixen.

Martí Gasull Coral (Barcelona, 1919-1994)

De menut, quan entrava a casa dels avis, m'impressionava la imponent vitrina atapeïda de copes i medalles amb inscripcions de premis i més premis de fotografia. I, tanmateix, pràcticament mai no havia vist mon avi fent una fotografia. Als anys vint, el besavi Manel va dur una càmera a casa. Al seu fill ben aviat se li va encomanar l'afecció. Una casualitat la va convertir en ofici i dèria. Fou un petit error de transcripció en entrar a files durant la guerra dins la *Lleva del biberó*. Allí on hi havia posat "comptable i taquígraf" –destresa que tanmateix dominava a gran velocitat– es va convertir en comptable i fotògraf. Va acabar treballant per al centre de documentació de la República al Castell de Samalús.

Després de l'exili al camp d'Argelers (Rosselló) i d'un llarg servei militar amb el nou règim a Tànger i a les Canàries, va tornar a Barcelona per consolidar l'ofici. Era la postguerra. Dins l'entorn de l'Agrupació Fotogràfica de Catalunya, de la qual era membre des de l'any 1945, va començar a crear, a fer art. De matí, abans d'entrar a la feina, sobretot entre el Pilar i Tots Sants, quan la llum era més especial, sortia amb la càmera a la mà a la recerca d'instantis i atmosferes. En acabat feia de comptable per al Col·legi de l'Art Major de la Seda, a l'edifici del Gremi de Velers. A la tarda anava a l'estudi compartit del Portal de l'Àngel per exercir de retratista i fotògraf industrial. I al vespre es tancava al laboratori que havia muntat a casa seva, entre cubetes, fixadors, emulsions i paper, per fer més feina i perfilar, amorosir, modelar... les obres del matí. En poc temps va esdevenir un referent de la fotografia creativa del moment, especialment amb un gran prestigi com a tècnic de laboratori. No només positivava les seves fotografies, sinó les d'altres fotògrafs destacats del moment com Maspons, Ubiña o Masdéu. Fou dels primers fotògrafs de Barcelona que va positivar amb paper color. Tot plegat fins al 1959. Llavors, de cop i volta, va deixar aquell món d'imatges creatives i concursos. Un nou projecte l'aclapararia de ple: la creació d'un taller ocupacional, capdavanter en aquell moment, per a persones amb disminució psíquica, en atenció a un dels seus fills.

Més enllà dels concursos i d'una petita mostra en una exposició col·lectiva a la sala Piscobabis de Barcelona el 1987, no ha estat fins ara, l'any 2015 a la galeria d'art El quadern robat i ara amb aquesta exposició, que l'obra del meu avi, mestre

juganer de la llum i de l'instant, ha estat redescoberta. Gairebé totes les fotografies de l'exposició són exemplars únics, muntades sobre cartolina i positivades per ell mateix entre els anys 40 i 50 sobre paper baritat, emulsionat amb sals de plata. Algunes han estat redescobertes fa relativament poc en un traster pel seu fill Martí. Una ombra, un objecte, un joc de posicions, de mides, un subtil detall o un enginyós retrat ens fan adonar que la fotografia també pot ser poesia. Com ha dit fa poc Jordi Solà al diari cultural *Núvol* arran de l'exposició de 2015, "descobrir l'obra d'un mestre de la fotografia no passa cada dia. És un petit miracle o bé la resolució d'una injustícia". Som a temps encara de refer la injustícia.

Martí Gasull Avellán (Barcelona, 1944)

El laboratori del pare era un món obscur i de normes estrictes, d'olors perpètuas, bidons, líquids, capsels aplatades de tota mida. Tot a tocar d'un espai diàfan amb llums potents, fons replegats, patracols pesants i uns hostes de curta durada: quadres, escultures... art. Als quatre anys ja entrava a la cambra fosca de revelat de son pare, al vuit va tenir la primera Kodak, als deu acompanyava son pare en els passejos de cap de setmana de fotografia creativa, als dotze revelava al laboratori. La primera càmera de debò, una Voigtlander Prominent, la va tenir als catorze. Un any després ja feia reportatges i fotografia industrial. Però no fou fins als anys setanta que s'endinsava en el món de la fotografia especialitzada en art; de tota mena: escultura, pintura, arquitectura, peces de museu... des de llibres incunables a obres de gran format. I fer fotografia d'art és entendre la mirada de l'observador i l'essència de l'artista. Allò que l'art transmet, allò que es percep en els sentits i s'elabora en el cap, cal plasmar-ho en una fotografia. L'escultor veu l'obra en un tot i el fotògraf cal que s'endinsi en el seu pensament, que copsi el disseny i l'essència, la llum, els volums... I mon pare ho feia, de cadascun dels artistes, i hi posava la tècnica. Al llarg dels

anys ha participat en més de 1.000 llibres i catàlegs per a artistes, museus, col·leccions, institucions públiques i privades o editorials per al gran públic.

La quarantena de fotografies exposades són fetes entre els anys setanta i el 2014. Pertanyen al gruix de més de 4.000 negatius que, un cop jubilat, va cedir al Macba, prestats en dipòsit, tots ells de fotos d'artistes que mon pare ha tractat, conegut, o amb els quals fins i tot ha establert una amistat ferma i estreta. Com ell mateix diu, són "sorgides del vici de fotògraf". A voltes són fruit d'un imprevist: "Un dia em truca en Guinovart i em diu: «Martí, sóc a Barcelona i m'han demanat una foto. Puc venir al teu estudi i en un minut me'n fas una?» Prou, li contesto. Resultat: tres hores jugant a fer fotos". Per això, més enllà del gest i l'esperit de l'artista, les imatges traspuen una dissimulada admiració, amistat i afecte mutus, oimés en casos com els de Perejaume, Brossa, Tàpies, Subirachs, Guinovart, Plensa, Riera i Aragó, Borrell, Vaquero, Capdevila, Giralt-Miracle, Hernández Pijuan, Ràfols-Casamada, Esther Boix... La majoria estan fetes amb Hasselblad, però també amb Nikon i Linhof 9x12 i són ampliacions sobre paper a partir del digital. Avui, aquí, per uns moments, no mirem l'obra, sinó el gest amagat del creador: l'artista sota l'esguard del fotògraf.

Exposició de fotografies dels Martí Gasull

Josep M. Soler

P. Abat de Montserrat

Si no vaig errat, és la primera vegada que aquestes sales d'exposicions temporals acullen conjuntament una mostra d'un pare i un fill. I amb la particularitat que són dos artistes de la fotografia.

Artistes, sí. Perquè la fotografia pot ser un art. En això m'he convertit. Quan, fa uns anys, el P. Josep de Calassanç Laplana em va dir que faríem una exposició de fotografies, em va sorprendre. No em semblava que fos una cosa per al nostre Museu. Però des d'aquella primera exposició, m'he anat convertint. I crec que sí, que pot ser un art.

Per això, em va plaure llegir, en el quadern que explica aquesta exposició, la frase següent de Bernat Gasull Roig: "Fer de la fotografia una obra d'art o captar l'empremta de l'art i de l'artista en una fotografia: aquesta és l'essència d'aquesta exposició".

Em va plaure perquè subratlla la dimensió artística de la fotografia. Perquè la fotografia sigui un art, no n'hi ha prou

amb una bona càmera fotogràfica. Cal la percepció artística del fotògraf que sap captar la perspectiva, la llum, el moment, etc. D'alguna manera, com s'esdevé en els pintors i els escultors, l'obra artística és primer dins del fotògraf i després es materialitza en la fotografia. I l'esperit de l'art que hi ha en ell passa a l'obra que fa i, a través d'ella, a l'interior del qui la contempla. Per captar l'esperit de l'art que hi ha en una obra, en una fotografia en el nostre cas, cal la sensibilitat del qui la mira, potser podríem dir que d'alguna manera cal que tingui l'esperit de l'art en ell. Semblantment, quan es tracta de personatges, el fotògraf en subratlla plàsticament algunes característiques personals que ajuden a definir-lo, però sempre amb una dimensió artística.

A través d'aquesta secció que és el Museu, Montserrat es vol obert a tota forma d'expressió genuïnament artística. Per això ens plau d'acollir aquesta exposició de dos grans artistes de la fotografia, cadascun amb la seva sensibilitat i amb les seves inquietuds, però tots dos, a més dels lligams paternofiliais, moguts per l'art de la fotografia.

Cada obra exposada ens permet de gaudir de la bellesa artística i de descobrir o redescobrir, aspectes d'una història

passada que no deixa de ser un seguit de vivències humanes d'ahir que encara ens parlen.

Felicitó el comissari i tots els que han intervingut a preparar aquesta mostra. Estic segur que plaurà a tots els qui la visitin.

Moltes gràcies!

Ambaixades i ambaixadors

Les flors del faraó. Un viatge pel Nil a través dels seus papirs

Organitza l'IMed (Institut Europeu de la Mediterrània). Barcelona, Arxiu de la Corona d'Aragó (Palau del Lloctinent), del 21 d'abril al 25 de setembre de 2016. Comissaris: Dra. Sofia Torallas (CSIC) i Dr. Alberto Nodar.

Aquesta exposició forma part del programa de 28è Congrés de l'Associació Internacional de Papirologia que ha de celebrar-se a Barcelona la primera setmana d'agost. L'exposició està organitzada com un viatge de nord a sud per diferents ciutats egípcies, que comença a Alexandria i finalitza a Tebes. La mostra aplega setanta papirs d'extraordinari valor, procedents de la Fundació Dr. Ramon Roca Puig, integrada a la Biblioteca de Montserrat, i de la col·lecció Palau-Ribes

O'Callaghan, del Casal Borja dels Jesuïtes de Sant Cugat. S'hi exhibeix un fragment de l'Evangeli de Mateu, de les primeres dècades del segle II (col. Roca Puig), que és el primer i el més antic del seu gènere, d'un valor incalculable. I encara un fragment de la *Iliada* d'Homer i d'altres textos literaris de l'Antiguitat Clàssica. El gruix de l'exposició són papirs administratius, escolars i de vida diària, i encara conjurs i sortilegis. El Museu de Montserrat hi ha col·laborat amb el préstec de 12 peces per a contextualitzar l'exposició, fonamentalment literària: la mòmia del cocodril, llànties de terrissa, màscares funeràries d'època romana, i dues tanagres alexandrines. Han editat un bon catàleg. (*Montserrat Marín*)

116 anys de pintura catalana

Ajuntament de Vic. "Vic, capital cultural 2016".
Museu Episcopal de Vic, del 4 de març al 25 de juny de 2016.
Comissària: Anna M. Palomo.

L'exposició es proposa dreçar una panoràmica d'obres excel·lents de la pintura del segle XX, que ordinàriament es troba escampada en diversos museus o col·leccions particulars, i que la conjuntura de la capitalitat cultural de Vic ha reeixit a aplegar. Coincidint amb l'Any Ramon Casas, la mostra comença amb les dues obres d'aquest pintor: *Gitana amb mantó vermell*, ca. 1898, (oli sobre tela, 55 x 37 cm) i *La Parisenca*, 1900, (oli sobre tela, 55 x 46 cm), totes dues del Museu de Montserrat, que hem prestat per a l'ocasió. El

discurs continua sense decaure amb obres de Rusiñol, Mir, Gimeno, Dalí, Miró, Joan Brossa, Joan Pons, Tàpies, Ràfols Casamada, Hernández Pijuan, Guinovart, etc.

Els primers pagesos de Barcelona. La gran innovació de fa 7.500 anys *A l'alba del desenvolupament agrícola al pla de Barcelona*

Barcelona, Museu d'Història de la Ciutat,
del 18 d'abril al 13 de novembre de 2016.

L'exposició explica la implantació de la cultura agrícola i ramadera neolítica en base dels diferents jaciments prehistòrics, alguns d'ells d'importància molt rellevant, estudiats aquests darrers anys. Els materials i els indicis que ens proporcionen són prou rics com per permetre veure molts aspectes de la

vida quotidiana dels nostres avantpassats i interpretar les connexions i mobilitat dels grups humans en l'àrea mediterrània cap al VI mil·lenni aC.

Montserrat hi ha col·laborat amb el préstec de quatre objectes del seu fons prehistòric format pels materials procedents dels diferents jaciments de la muntanya, excavats per Josep Colominas el 1924. El préstec ha consistit en un vas gran de ceràmica amb decoració de cordó, un de decoració incisa cardial i un parell de braçalets de *pectunculus*, tots ells d'època neolítica i procedents del jaciment de la Cova Gran. Tots els materials prehistòrics del Museu de Montserrat actualment es troben guardats al dipòsit de reserva en caixes de conservació tot esperant el condicionament del futur espai *Arqueologia del Món Antic*, del qual us vam parlar a *El Propileu-15*, p. 17-21.

Santiago Rusiñol en terres gironines

Museu d'Art de Girona, del 7 de maig al primer de novembre de 2016.

Comissàries: Margarida Casacuberta i Vinyet Panyella.

Com indica el mateix títol de l'exposició, es tracta de subratllar les diverses estades de Rusiñol a la ciutat de Girona i encara per altres ciutats i poblacions gironines, com Ripoll, Puigcerdà, Olot i Arbúcies, en les diverses i variades circumstàncies de la seva vida, dedicada a la pintura i a la literatura. Rusiñol, a qualsevol lloc on anava tenia la virtut d'aplegar al seu voltant les forces vives de la cultura local. Per aquest motiu l'exposició, amb el pretext de Rusiñol, és un excel·lent aparador per copsar la cultura del lloc i del moment. A més de molta correspondència i fotografies i de la premsa de l'època, l'exposició mostra 26 olis de Rusiñol. El Museu de Montserrat ha prestat per al cas el quadre *Interior. Es pot?*

L'Hospitalet recorda Jiménez-Balaguer

L'Hospitalet de Llobregat, Centre Cultural d'Art Tecla Sala, del 10 de març al 29 de maig de 2016.

Comissari: Antoni Perna.

L'Hospitalet de Llobregat ret homenatge al pintor Laurent Jiménez-Balaguer, nascut en aquella ciutat i traspassat l'abril del 2015 a París, on residia des de 1958. L'exposició de l'Hospitalet es va forjar a partir de l'exposició temporal d'aquest artista al Museu de Montserrat (*El Propileu-16*, p.

6-7) en vida del pintor. I el que havia de ser una exposició antològica es va convertir en homenatge pòstum. El Museu de Montserrat hi ha col·laborat amb el préstec de sis peces, que ens va regalar l'estimat i sempre recordat Laurent.

L'Hospitalet ha editat un magnífic catàleg amb textos del comissari Antoni Perna i d'Alexis Virginie Jiménez.

La parròquia de Sant Esteve de Ripollet recorda el P. Josep M. Gassó

Amb motiu del 40è aniversari de la mort del P. Josep Maria Gassó, monjo de Montserrat i artista dedicat a l'art litúrgic, els seus parents l'han volgut recordar.

Mossèn Josep Gassó Lécera, rector de la parròquia de Sant Esteve de Ripollet, ha organitzat als locals parroquials una petita exposició a la qual hem contribuït prestant diversos materials com dibuixos originals del P. Josep Maria, estampes i el calendari litúrgic de 1941, fet

íntegrament amb composicions del P. Gassó. Tota la població ha fet seva l'efemèride, talment que les catifes florals per a la processó del Corpus van reproduir estampes del P. Josep Maria.

El MDM restaura

Una mòmia i una màscara d'Egipte

Amb motiu del préstec d'algunes peces d'arqueologia per a l'exposició *Les flors del faraó, un viatge pel Nil a través dels seus papirs*, que l'IMed ha organitzat a l'Arxiu de la Corona d'Aragó de Barcelona, Gisela Bosom ha restaurat la mòmia de cocodril i una de les dues màscares funeràries, d'època grecoromana, que s'exposen permanentment al museu.

La mòmia de cocodril, que data de Baixa Època (715-332 aC), ofereix ara un aspecte molt diferent del que presentava abans de la intervenció, ja que mai no havia estat restaurada. Gisela Bosom simplement li ha fet una neteja; solament retirant la gran quantitat de brutícia superficial acumulada el seu aspecte ha millorat molt considerablement. L'extrema fragilitat de la mòmia a l'hora de manipular-la i intervenir-la ha donat lloc a un procés laboriós. Conserva en gran part la resina que cobreix el cos de l'animal, que es desprèn molt fàcilment, i en altres zones queden ben

visibles les escates. S'ha netejat amb solució aquosa de Ph neutre i s'ha consolidat tot el conjunt per evitar les pèrdues de material tant com sigui possible.

Les màscares funeràries de l'Antic Egipte eren retrats idealitzats del rostre del difunt que cobrien la cara de la mòmia. La màscara que hem prestat, procedent de la donació Xavier Busquets, es trobava en mal estat de conservació, sobretot a causa d'una antiga i deficient restauració anterior, ja que alguns fragments es trobaven mal adherits i fins i tot, en alguns casos, superposats.

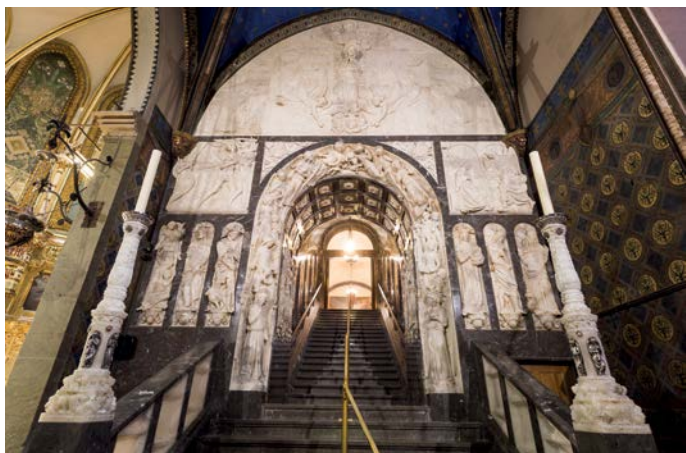

La restauradora ha hagut de desenganxar els fragments mal col·locats per tornar-los a unir d'una forma molt més anivellada i acurada. El suport de la màscara consisteix en diferents capes de tela de lli amb estuc; aquestes capes havien fet moviment. La restauració ha estat difícil i laboriosa, però finalment la peça ha guanyat estabilitat.

Restauració del Portal Angèlic d'Enric Monjo, de la basílica de Montserrat

El Portal Angèlic no pertany al Museu de Montserrat sinó a la basílica, però ens van encomanar d'encarregar-nos de la neteja i restauració d'aquesta obra insigne per la seva monumentalitat i visibilitat, ja que el transiten milions de persones cada any.

La remodelació del cambril de Montserrat fou duta a terme per l'arquitecte Francesc Folguera amb vistes a les festes de l'entronització de la Mare de Déu en 1946, i ja aleshores es va preveure la instal·lació d'un gran portal d'alabastre que introdueix els pelegrins al cambril. El van encarregar al sabadellenc Enric Monjo, que el va fer en dues tongades. La part superior, resolta en gran part en baix relleu, va ser feta el 1954, amb motiu de l'Any Marià.

Aquesta obra no havia estat mai restaurada ni netejada amb profunditat. El pas massiu de la gent hi havia ocasionat alguns desperfectes, no massa greus, a les parts on arriben les mans del públic. La restauració va ser encarregada a Pau Ramírez i el seu equip. Va consistir en primer lloc en una neteja

en sec amb paletina i aspirador de la pols acumulada. Tot seguit, es va realitzar la neteja en humit de tota la superfície, amb raspall i vapor d'aigua controlat, per tal de retirar tant la brutícia adherida com antigues aplicacions de cera envel·lida. Després es va procedir a la consolidació de fragments trencats i despresos amb resina *epoxi* de dos components, per reintegrar el suport amb morter de calç hidràulica i pols de marbre. Finalment, els restauradors van fer la reintegració cromàtica general per tal d'aconseguir una bona lectura de l'obra.

El llibre de registre. Les últimes donacions

Un magnífic alt relleu d'Enric Casanovas

L'estiu del 2015 ens va visitar el Sr. Jaume Viñallonga Erausquin, hereu de Germán de Erausquin Olabarrieta, col·leccionista d'art, i ens va oferir la donació d'un important relleu d'Enric Casanovas. Només en veure la fotografia ens vam adonar que es tractava d'una peça important. Tanmateix hi

havia una dificultat. El nostre museu es troba instal·lat en un pis en suspensió i no suporta un pes massa feixuc. Vam haver de cridar els arquitectes per avaluar la possibilitat d'enquibir aquesta peça a l'exposició permanent del museu. Davant el dictamen positiu dels tècnics, vam formalitzar la donació el 14 de novembre del 2015. Tres dies més tard l'empresa SIT procedia a fer el trasllat a Montserrat, des del jardí del restaurant de la família a Sant Cugat del Vallès, on es trobava actualment. Atès el temps que l'obra havia estat a la intempèrie, va caldre una neteja-restauració a fons, encomanada a Pau Ramírez. Per exposar aquest relleu amb seguretat vam haver de fer un suport metàl·lic consistent recobert de fusta, al qual vam fixar una petita làpida de pedra amb un poema

de Josep Maria López Picó, fet al cas per aquesta escultura. El 22 de març d'enguany estrenàvem la instal·lació d'aquesta peça tan important al Museu de Montserrat.

Una obra de Guinovart

El Sr. Juan Mateos i la seva senyora van tenir notícies de l'exposició de Guinovart al nostre museu i van decidir d'obsequiar-nos amb un quadre d'aquest autor que ells tenien a casa. La donació es va formalitzar el 22 de febrer. L'obra donada es diu *Amèrica Llatina*, 1970, pintura sobre uralita i cordes, 200 x 60 cm. És la primera pintura d'aquest artista que tenim al museu; abans, del Guino només en teníem obra gràfica.

Un regal de Festa Major

El 27 d'abril, per commemorar la festa patronal de la Mare de Déu de Montserrat, vam estrenar l'exposició de la darrera donació que ens havia fet el prestigiós orfebre Joa-

quim Capdevila només tres dies abans. Són set penjolls de la sèrie *La condició angèlica* (2014), que va exposar a Viena l'any passat. Són peces delicadíssimes de plata i laques, que trobareu exposades a la vitrina d'arts decoratives. Cada angelet té la seva personalitat: uns són angelicals i, uns altres, una mica entremaliats i trapelles.

Una pintura d'Isidre Mercadé de Lleida

Isidre Mercadé Ferrando (1912- 2001) va néixer a Cornellà de Llobregat, però es va formar com artista a l'Havana i a Sabadell. Tanmateix, en acabar la Guerra Civil es va establir a Lleida i va ser un dels artistes més rellevants en la capital de Ponent. Per aquest motiu, en oferir-nos els seus fills, Isidre i Montserrat Mercadé Llobera, una obra del seu pare, en vam escollir una ben lleidatana, com és *Horta de Lleida* (1979), oli sobre tela, 79 x 70 cm. La donació es va efectuar en presència del P. Abat el propassat 30 d'abril.

Un dibuix d'Opisso, dels germans Muxi Balsells

Previ avís, el dilluns 11 d'abril, vam rebre la visita dels germans Muxi Balsells, dos d'ells vinguts de Veneçuela i Xile, per fer donació al Museu de Montserrat d'un dibuix acolorit de 18 x 30 cm de Ricard Opisso (1880-1966). El nostre museu ja tenia altres peces d'aquest autor, però Opisso és un il·lustrador extraordinari, i un dibuix com aquest que hem rebut

es mereix una festa! És la imatge d'una família amb dues nenes que surten del bany, segurament a la platja.

Dos gofrats de Jaume Roca-mora

En acabar satisfactòriament l'exposició *Les Variacions Rocamora* al Museu de Montserrat, l'artista ha volgut manifestar-nos el seu agraïment deixant al museu dues peces de la seva sèrie *Fulls de neu*, gofrat sobre paper fet a mà i imprès per l'artista el 2014. Serà un record permanent de l'art silenciós i nítid de Rocamora en el nostre MDM.

Pell de creu de Guinovart

Maria Guinovart, filla i l'estudiosa més acreditada de l'obra de Josep Guinovart, en concloure l'exposició al MDM, de la qual ella ha estat comissària, ens ha obsequiat amb una obra

ben senyera del Guino titulada *Pell de creu* (1991), tècnica mixta sobre tela, 146 x 114 cm., una peça plena de significat, que encaixa perfectament amb la nostra col·lecció d'art contemporani. Li estem molt agraïts.

Institut Art i Espiritualitat Sean Scully

Santa Cecília de Montserrat

Josep de C. Laplana

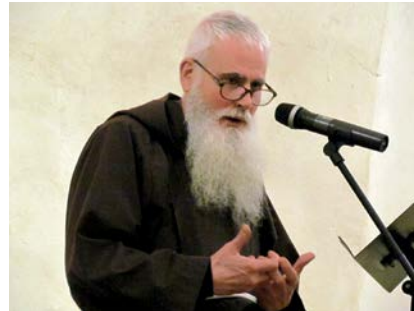
Director del Museu de Montserrat

Al darrer número del *Propileu*-17 (desembre 2015, p. 17-20) us vaig explicar com es va gestar la idea de fundar l'Institut Art i Espiritualitat Sean Scully annex a Santa Cecília de Montserrat, que pilotem des del Museu de Montserrat. Una institució només és un ens en la imaginació i en el disseny mentre no es materialitza en fets i en actes. Però, per altra banda, també hem de dir que els fets i els actes només són bromera superficial si no van travessats tots ells per un projecte coherent que els anima i dona fesomia pròpia. Podem dir que l'Institut Art i Espiritualitat ja camina i que va a bon pas. El programa referent a la tardor de 2015 i hivern i primavera del 2016 que vam publicar l'hem pogut realitzar fil per randa, sense haver de fer cap canvi de ponents ni de dates.

Tot i que no podem oferir uns bons honoraris als artistes o professors convidats, no hem rebut negatives sonades, més aviat al contrari: quan els fem l'ofertament gairebé sempre accepten de bon grat i amb il·lusió. Més o menys el nom de Santa Cecília comença a sonar en els cenacles culturals.

Tot i que Santa Cecília no és al passeig de Gràcia de Barcelona, sinó que està en un lloc apartat, i que cal un desplaçament amb cotxe, les catorze activitats que hem tingut han aplegat un públic variat entre la trentena i seixantena de persones. L'acte més concorregut va ser la conferència de Sean Scully, el 27 d'octubre, amb 75 persones, que és l'aforament màxim que permet l'espai. Els actes se celebren sem-

pre a l'església, envoltats de les pintures de Sean Scully, llevat d'algunes conferències acompanyades de projeccions d'imatges, que es fan a l'antic refector monàstic. Gairebé sempre el públic assistent disposa d'un

programa de mà, que de vegades pot ser un fulletó de vuit pàgines, per facilitar la comprensió i el seguiment de l'acte. Els actes a l'església els fem habitualment en silenci. Els precís i preguntes i les discussions o aclariments, si n'hi ha, les deixem per a la segona part, que fem tot compartint un refresc o un cafè amb llet i coca de Montserrat a l'antic refector monàstic amb la norma que tot s'acaba abans de les sis.

Les activitats de l'Institut fluctuen d'una a tres mensuals, segons el calendari. No podem fer-ne més, com alguns ens demanen, perquè el personal del Museu, sobre el qual recau el treball organitzatiu, no donem a l'abast. La qüestió econòmica és un problema que tenim sobre la taula. Els actes són gratuïts; només demanem una aportació voluntària que els assistents poden dipositar en un pot a la sortida, al costat de la porta. Amb aquesta aportació voluntària no cobrim ni de bon tros les despeses i això fa que anem acumulant un deute que hem de saldar com puguem, sense afeixugar els comptes ja prou magres del MDM. Per això, si algun lector d'*El Propileu* ens vol ajudar en el manteniment de l'Institut Art i Espiritualitat, tenim un compte corrent obert a CaixaBank: **ES53 2100 0158 21020014 4568**. La vostra col·laboració serà ben agraïda.

Si us hi fixeu, de les 14 activitats que vam programar en aquesta primera etapa, només hi havia un concert de música "in vivo", el del clarinetista Oriol Romaní, el 20 de novembre. Les altres activitats musicals han estat audicions comentades, molt didàctiques i molt bones, però a Santa Cecília ens cal incrementar els concerts de músics de qualitat, tot

i que és l'activitat que comporta més despesa. Parlant de música, us puc informar que el nostre Institut ha promogut que l'Escolania de Montserrat hagi enregistrat el disc *Música Espiritual a Santa Cecília de Montserrat* amb composicions d'Arvo Pärt, Bernat Vivancos, Andrew Lloyd-Webber i György Deák-Bárdos. Els qui l'han escoltat ens han dit que és espectacular. En farem la presentació a Santa Cecília passat l'estiu.

AGENDA. ESTIU I TARDOR 2016

17 de juny

16h CONCERT

Liszt, un pelegrinatge interior.

Xavier Pardo, piano.

1 i 2 de juliol

CURS D'ESTIU: "Art i Espiritualitat"

Programa a part.

Museu de Montserrat.

22 de juliol

17h CONCERT

Música russa.

Maria Mateu, soprano; Natàlya Chabánova, contralt; Rosen Solvas, piano.

9 de setembre

17h PRESENTACIÓ I AUDICIÓ DEL CD

Escolania de Montserrat. Música Espiritual Contemporània a Santa Cecília de Montserrat.

P. Sergi d'Assís Jalpí, Bernat Vivancos, compositor, i Llorenç Castelló, Director de cor de l'Escolania.

23 de setembre

16h MEDITACIÓ

La "via amoris" en els escrits de Ramon Llull.

Pere Villalba i Varneda, Doctor en Filologia Clàssica i membre del Raimundus Lulliu Institut.

7 d'octubre

16h AUDICIÓ MUSICAL

Felix Mendelssohn. Oratori Elies.

Oriol Pérez Treviño, musicòleg.

28 d'octubre

16h MEDITACIÓ

L'ànima de la bellesa. Reflexions a l'entorn dels diàlegs de Plató.

Joan Ferrer i Clausell, llicenciat en Filosofia.

11 de novembre

16h RECITAL DE POESIA

Petjades bíbliques a la poesia de Narcís Comadira.

Narcís Comadira, poeta, pintor, crític d'art i escriptor.

25 de novembre

16h CONCERT de SANTA CECÍLIA

Esther Pinyol, arpa.

2 de desembre

16h CONFERÈNCIA

L'art cinètic i altres llenguatges de l'avantguarda.

Jordi Pericot, artista plàstic, excatedràtic de comunicació audiovisual.

16 de desembre

16h RECITAL DE POESIA

Tota la llum que tinc és llum que t'espera.

David Jou, físic, científic i poeta.

Entrada gratuïta. Cal inscripció prèvia:

938 777 745 / museu@larsa-montserrat.com

Coses que passen

Mort de Montserrat Gudiol

El dia de Nadal del 2015 va morir la pintora Montserrat Gudiol, autora del quadre de gran format *Sant Benet, jove de Subiaco* que es troba a la basílica de Montserrat. Més de dos milions de persones de tot el món desfilen cada any davant d'aquesta pintura, que és un cim de tota la producció artística de la pintora, que sempre ens ha honorat amb la seva

amistat. Va morir als 82 anys. Us presentem la imatge del dia de la inauguració d'aquest quadre, el 21 de juny de 1980. Aleshores tots érem més joves. A Montserrat resem per ella amb agraïment i manifestem la nostra condolença als seus fills i ens unim a tots els amics de l'art que l'estimàvem i que valorem el seu art.

Mort de Ricard Vaccaro

Amb gran tristesa vam rebre també la notícia que el 25 de febrer va morir l'artista Ricard Vaccaro, del qual tenim al Museu de Montserrat l'obra *Fragilitat I*, 2010, polimetacrilat, 207 x 77 x 50 cm. Ens la va regalar el 2015 i vam establir amb l'autor i amb els seus fills una relació cordial d'admiració i

d'amistat. Vaccaro, a més de ser un artista molt notable de l'avantguarda a Catalunya, era un lluitador ferm i tenaç per les llibertats i els drets socials de la classe obrera, des de la seva residència a Cornellà de Llobregat. L'afany de llibertat i d'ultrapassar l'establishment sura igualment en tot el seu art. Aquest és el nostre homenatge pòstum a aquest bon amic que se n'ha anat. Reposi en pau eternament.

Visita de Rosella Vodret

La professora d'història de l'art de la UB Rosa Maria Subirana va introduir a Montserrat la famosa estudiosa de Caravaggio Dra. Rosella Vodret, que havia estat *Soprintendente per il Patrimonio Storico ed Artistico del Lazio*. Actualment pilota el *Progetto europeo "Dentro Caravaggio"*, una iniciativa nascuda arran del IV centenari de la mort de Caravaggio, en la qual està implicat l'*Istituto Superiore per la Conservazione ed il Restauro* de Roma. El projecte és molt ambiciós i pretén un

estudi de l'obra de Caravaggio a partir de radiografies, raigs X, reflectografies, macrofotos, etc. El treball ha començat amb l'anàlisi exhaustiva de la vintena de "caravaggios" certs i documentats que són a Roma, en base de la qual han pogut establir nous criteris d'autenticitat i sobretot de datació del corpus caravaggesc.

La Vodret es va presentar al Museu de Montserrat la tarda del 31 de març, perquè volia veure en directe el nostre *Sant Jeroni penitent*, que ella considera no solament autèntic sinó molt característic del moment en què va ser pintat, entre 1605 i 1606, molt poc abans que l'artista abandonés Roma precipitadament. Es va interessar sobre-

tot per les radiografies i la memòria de la restauració feta per Elisa Mora al taller del Prado al 2006.

A partir de l'arsenal de dades aplegat, la Dra. Vodret té intenció de reestudiar i tornar a datar, en base a la tècnica i al procediment executiu del mestre, l'obra de Caravaggio i d'organitzar una importantíssima mostra al *Palazzo Reale* de Milà amb el suport de *Ministero dei Beni Culturali* d'Itàlia, al setembre del 2017. Com calia esperar, ens va demanar la participació del nostre Caravaggio per a aquest esdeveniment, i li vam dir que sí.

El Dr. Nicola Spinosa torna al Museu de Montserrat

El Dr. Nicola Spinosa va ser durant molts anys el director del Museu Nacional de Capodimonte a Nàpols i sens dubte és un referent obligat en el coneixement de la pintura napolitana del Barroc. Havia estat a Montserrat en els anys setanta i va ser ell qui va atribuir amb certesa el nostre quadre *Martiri de Sant Plàcid* a l'anomenat Maestro dell'Annuncio ai Pastori, que estudis més recents han identificat amb el xativenc Joan Bo, deixeble i seguidor de Ribera a Nàpols. També va ser el Dr. Spinosa qui va atribuir amb seguretat l'*Adoració dels pastors*, que teníem com a obra del Grechetto, al napolità Nicolò de Simone, del qual és una obra mestra.

El Dr. Spinosa es trobava a Barcelona i va expressar al Dr. Carlos González López el seu desig de tornar a visitar el Museu de Montserrat, ja que està fent un llibre sobre el pintor napolità Francesco Solimena i volia veure de prop la nostra *Madonna col Bambino*. El Dr. Carlos González es va prestar a portar-lo puntualment el dilluns 14 d'abril.

El Dr. Spinosa va veure i va tornar a assegurar l'autenticitat del nostre Solimena, però nosaltres no vam desaproveitar l'ocasió per tornar-li a mostrar la pintura italiana i sobretot napolitana del MDM i prendre nota dels seus comentaris. En general estava bastant d'acord amb les atribucions fetes per la professora de la Sapienza de Roma, Liliana Barroero, però va apuntar algunes novetats, algunes amb seguretat i d'al-

tres més hipotètiques. El nostre Caracciolo segurament és un Orazio Borgiani i ens va insinuar de corregir la cartel·la. El bust anònim de Sant Francesc va considerar-lo obra molt probable de Bartolomeo Cavarozzi; el quadre *Sant Francesc penitent* que nosaltres teníem com d'un mestre espanyol el Dr. Spinosa ens va aconsellar de restaurar-lo adequadament perquè sospitava que al darrere dels vernissos ressecs i enfosquits pels segles hi havia un Mattia Preti, que podria ser un *capolavoro* d'aquest autor.

Els suggeriments i les apreciacions del Dr. Spinosa van ser continus. Eren finestres obertes que ens demanaven replantejaments nous. Nosaltres en vam prendre nota, però pròximament ens caldrà estar atents a les publicacions i articles del

gran estudiós perquè, a mida que se sorprenia i feia comentaris davant dels quadres de la reserva, amb el seu mòbil els anava fotografiant, a més de les imatges d'alta resolució que ens va demanar, i segurament les seves impressions sobre la nostra pintura napolitana seran estudiades amb més calma i sortiran publicades, com va passar amb els quadres de Nicolò de Simone i del Maestro dell'Annuncio ai Pastori.

La festa patronal del 27 d'abril

El calendari de Montserrat és totalment especial, com és especial el nostre museu orientat des d'un monestir benedictí i un santuari nacional i internacional. Ens pregunten per què no celebrem el dia dels museus ni fem la festa de la nit dels museus. Nosaltres ho celebrem d'una altra manera. El Museu de Montserrat, com totes les altres seccions del santuari, som de servei permanent, és obert tots els dies de l'any, és a dir, no tanquem ni els dilluns ni els dimarts, com fan la majoria de museus. I el dia de la festa patronal, el 27

d'abril, que és el dia de més gran afluència de la gent del país, el Museu fa dia de portes obertes amb entrada gratuïta per a tothom. Una setmana per endavant ho anunciem per Internet a bastament, per als qui vulguin aprofitar-se'n. Aquest any per la festa major vam tenir 1.012 visitants.

Els monjos de Poblet visiten el MDM

El propassat 5 de maig vam atendre dues visites molt especials i diferents: la de la comunitat germana dels cistercencs de Poblet amb el seu nou abat, fra Octavi Vilà, que a més del museu, a la tarda van visitar també Santa Cecília de Montserrat.

Visita d'un grup d'estudiants de la Universitat de Barcelona

El mateix dia 5 de maig, coincidint amb els monjos de Poblet, anteriorment la Dra. Lourdes Cirlot en qualitat de vicerectora de la Universitat de Barcelona, ja havia concertat la visita a Santa Cecília de Montserrat d'una vintena d'alumnes matriculats al màster *Estudis avançats d'història de l'art*, per als quals aquesta activitat comptava com una classe de la matèria *Museus, Centres i Fundacions d'Art*. Vingueren acompanyats pel Dr. Oriol Silvestre Canut, responsable de Relaci-

ons Institucionals del Vicerectorat. El director del Museu, P. Josep de C. Laplana, els va fer una classe *in situ* sobre Santa Cecília, Espai d'Art Sean Scully, els orígens de la idea, la realització, el sosteniment i l'Institut Art i Espiritualitat. Posteriorment hem rebut referències que la visita havia estat molt plaent i altament profitosa per als alumnes.

Una altra "Molt Honorable" visita

El divendres dia 13 de maig, la Molt Honorable Sra. Carme Forcadell, Presidenta del Parlament de Catalunya, va fer una visita oficial a Montserrat, va dinar al refector de la Comunitat, d'acord amb la dignitat que ostenta, i tot seguit va mantenir un col·loqui molt animat amb la Comunitat de monjos,

naturalment *off the record* i sense premsa. Prèviament, tan sols arribar, va voler visitar el Museu i l'exposició del fotògraf Martí Gasull, amb el qual té una amistat familiar de fa molt temps. Va saludar l'equip de personal del MDM i va fer una visita ràpida a les diverses seccions. La presidenta en va quedar estupefacta, ja que havia visitat el museu antic i no esperava trobar al nostre MDM la quantitat de pintura catalana ni coneixia la gran importància de la nostra col·lecció. La visita va ser molt cordial i ens va encoratjar a continuar amb la tasca de fomentar la cultura catalana, també de cara a l'exterior.

Millores al magatzem de reserva

L'amistat del nostre director de seguretat, Jesús Alcantarilla, amb Jaume Cardona ha propiciat una donació singular però molt útil. El Grupo Mémora havia de reutilitzar un espai a Reus que tenien ocupat per uns armaris arxivadors que en aquell moment els sobraven i el 4 d'abril ens els van oferir per si eren d'utilitat per al museu. De seguida vam dir que sí i vam anar a mirar de prop en què consistia l'ofertament. Ras i curt, era una donació sense més contrapartides que l'obligació per part nostra de procedir al desmuntatge i trasllat dels deu armaris compactus, quatre de molt grans i sis de més petits. Tot el material era modern i es trobava en perfecte

estat. Ens ho vam pensar i vam haver de plantejar-nos una nova distribució dels materials guardats als magatzems de reserva. Del 19 al 22 i el dia 25 d'abril, el personal tècnic del MDM va anar a Reus a desmuntar aquests compactus i traslladar-los a Montserrat. Ara tenim la feina de tornar-los a muntar i de reubicar els materials i de classificar-lo en el nou emplaçament. Una feina que anirem fent a mesura que ens ho permetin les ocupacions del dia a dia del nostre museu. Com podeu veure, no tenim temps d'avorrir-nos.

Sean Scully, Premi honorífic dels galeristes catalans

El Gremi de Galeristes d'Art de Catalunya va proposar l'artista Sean Scully per a l'edició d'enguany dels Premis GAC – IX Nit del Galerisme, que es va celebrar el passat 7 de juny al Macba. El motiu d'aquest Premi Honorífic a Sean Scully és el seu vincle artístic amb Barcelona i Catalunya.

La presència a Catalunya i a l'Estat del pintor irlandès va lligada al galerista Carles Taché, amb qui manté una estreta relació des de fa més de dues dècades. Taché li ha dedicat cinc exposicions i s'ha esforçat a establir lligams entre el pintor i el territori. A banda de Santa Cecília, en són exemple l'exposició antològica a la Fundació Miró (2007), el vitrall a la Catedral de Girona (2011) o la presència de la seva obra a col·leccions com la de la Fundació la Caixa o del Reina Sofía de Madrid. Evidentment Sean Scully ha estat un dels protagonistes estel·lars de 2015 en el panorama artístic internacional en part per la seva intervenció a l'església romànica de Santa Cecília de Montserrat, i també per les exposicions *Follow the heart* a Shangai i *Resistance / Persistence*, itinerant per diverses ciutats de Xina. El Museu de Montserrat es vanta de pertànyer a la llista d'afortunats que tenen obra d'aquest geni.

Bloc de notes

Any Casas al MDM

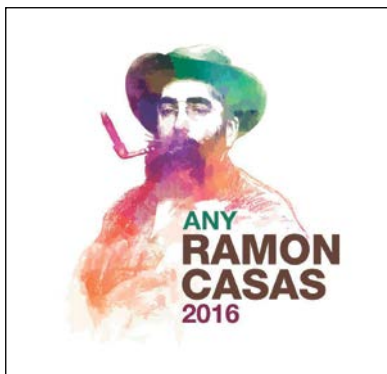
El Museu de Montserrat conserva una de les col·leccions més importants de Ramon Casas a Catalunya, amb gairebé una trentena d'olis i dibuixos, la majoria dels quals formen part de la donació de Josep Sala Ardiz (1980). Casas és, juntament amb Rusiñol, l'artista més representatiu del Modernisme. Els aires que tots dos van respirar a París van significar una renovació majúscula en l'art català de final del segle XIX.

La commemoració dels 150 anys del naixement del cèlebre pintor és una bona oportunitat per posar l'accent en la rellevància del fons modernista del Museu de Montserrat, que exhibeix de forma permanent una selecció d'obres de primer nivell d'aquest pintor català. Podem dir que Montserrat és un punt de visita imprescindible per conèixer bé l'obra d'aquest pintor.

Així, el visitant pot trobar a l'exposició permanent algunes de les peces més icòniques de Casas, com ara la famosa *Madeleine* (1892), *Abans del bany* (1894) o *Jove decadent (Després del ball)* (1899), fruit de la seva millor etapa parisenca a Montmartre. En aquesta sala dedicada a Casas, que es troba al primer pis del Museu, s'hi mostren quadres de totes les èpoques de l'artista i dels temes principals de la seva pintura: la figura femenina, les curses taurines i la vida ciutadana de Barcelona.

L'Any Ramon Casas 2016 es manifesta al MDM amb una senyalització especial que subratlla la presència de Casas a Montserrat per ajudar el visitant a situar-hi un dels pintors

paradigmàtics del Modernisme. El MDM també organitza un cicle de conferències per abordar la figura de Ramon Casas, que tindrà lloc a la tardor. A més, s'ofereixen visites comentades especials per incidir en l'obra del pintor exposada al MDM, que tindran lloc tots els dissabtes de juliol i agost

a les 11h. Serà visita guiada gratuïta en català a la qual es podrà assistir adquirint l'entrada del museu.

Una altra de les accions serà la publicació d'un nou capítol de la secció *Llanterna màgica* del web, on es podran resseguir, una per una, totes les obres de Casas que conserva el Museu de Montserrat. En aquest espai virtual també hi haurà les peces que habitualment no estan exposades, com els dibuixos.

Aquest és el programa del cicle de conferències, que tindrà lloc a la Sala Puig i Cadafalch del Museu de Montserrat, dissabtes a les 12h:

24 de setembre. *La significació de Ramon Casas com a artista*, pel Dr. Francesc Fontbona, de l'Institut d'Estudis Catalans i l'Acadèmia Catalana de Belles Arts de Sant Jordi.

8 d'octubre. *Xules, burgeses i femmes fatales. Moda d'època a la pintura de Ramon Casas*, per la Dra. Laura Casal-Valls, investigadora de la història de la indumentària.

12 de novembre. *Ramon Casas a les col·leccions catalanes*, per Cristina Mendoza, exconservadora en cap del Departament d'Art Modern del MNAC.

17 de desembre. *La figura femenina en la pintura de Ramon Casas*, per Mercedes Palau-Ribes O'Callaghan, historiadora de l'art.

Al proper número d'*El Propileu*, que esperem que sortirà al desembre, us tornarem a parlar d'aquestes conferències, entre moltes altres coses.

Curs d'estiu "Art i espiritualitat"

Des del Museu de Montserrat convoquem la sisena edició del nostre curs d'estiu, que aquest any estarà dedicat a explorar els vincles entre art i espiritualitat. Les jornades tindran lloc al mateix museu els dies 1 i 2 de juliol i estan obertes a tothom. El programa inclou especialistes de primer nivell, com Amador Vega o Rafael Argullol, que estem segurs que ens proposaran interessants reflexions. Aquest és el programa:

Divendres, 1 de juliol

- *La bellesa terrible de Déu*. Amador Vega, catedràtic d'estètica i teoria de les arts, UPF.
- *La música, experiència espiritual oberta a tothom*. P. Sergi d'Assís, monjo de Montserrat, Prefecte de l'Escolania de Montserrat.
- *Espiritualitat i transcendència en l'art contemporani*. J. Corredor-Matheos, crític d'art.
- *Paraula i art: diàleg fecund, experiència espiritual*. Carles Duarte, poeta, i Guido Dettoni, escultor.

Dissabte, 2 de juliol

- *Aprendre a sentir la presència de la realitat*. Teresa Guardans, Doctora en Humanitats, professora del CETR.
- *El naufragi infinit*. Rafael Argullol, escriptor i filòsof.
- *Conclusions*. Josep de C. Laplana, director del Museu de Montserrat.

El curs té com a objectiu posar sobre la taula la funció de l'art més enllà d'una visió materialista, superficial o estètica. Com apunta el director del Museu, Josep de C. Laplana, "l'art és una activitat de l'home lliure que amb la seva fantasia creativa vol expressar els seus anhels més pregons de plenitud, de superació de les limitacions que l'empresonen, els seus sentiments personals i la seva visió del món i de la vida humana, és a dir, l'equilibri entre sortir d'un mateix, tot continuant essent un mateix, la tensió entre l'atracció de l'infinit i haver-lo d'expressar amb mitjans limitats. Aquest anhel, aquesta tensió i aquest equilibri podem anomenar-los dimensió espiritual de l'art."

La voluntat del MDM d'aprofundir en el vessant espiritual de l'expressió artística està directament lligada amb la inauguració, l'any passat, de l'Espai d'Art Sean Scully a Santa Cecília de Montserrat. Des del passat mes d'octubre, en aquest espai hi hem organitzat un cicle d'activitats (concerts, conferències, meditacions, audicions musicals i concerts de petit format) amb el propòsit d'interpel·lar el lligam entre art i espiritualitat. La cloenda del curs, el dissabte a la tarda, serà precisament una visita comentada a Santa Cecília.

Més informació i inscripcions:

938 777 745 / museu@larsa-montserrat.com

Hem fitxat Bernat Puigdollers

Ni que sigui a temps parcial –només dos dies a la setmana–, el jove Bernat Puigdollers treballa amb nosaltres. Com sabeu, jo tinc ja els meus anys, i em tocava de jubilar-me; a més, he tingut un ensurt bastant fort de salut, i tot i que em diuen que m'estic recuperant bastant bé, no puc portar el ritme de treball que tenia abans, per això vaig demanar ajuda i

m'han permès que aquesta jove promesa que és el Bernat estigui al meu costat perquè em sigui un *baculum senectutis meae* (bastó de la meua vellesa). Malgrat la seva joventut –només té 25 anys– és un excel·lent historiador de l'art, molt expert en l'art català de després de la Guerra

Civil fins a l'actualitat, ha comissariat diverses exposicions i redacta magníficament. M'és d'una gran ajuda, sobretot per tirar endavant l'enorme tasca d'inventariar el patrimoni artístic de Montserrat, a més de fer-me de mà dreta en la elaboració d'un catàleg amb vistes a una exposició al Seoul Arts Center, que tenim prevista per al primer semestre del 2017, en la qual exposarem 110 obres entre les millors del nostre MDM, a canvi d'un *fee* que ens permetrà fer algunes millores al nostre museu, que tenim paralitzades. Al proper *Propileu-19*, quan les coses estiguin més formalitzades, us n'informarem puntualment, perquè aquesta exposició tindrà una rellevància molt semblant a la nostra exposició al Forte di Bard a la Vall d'Aosta, del 2014, però a la capital de Corea, que és bastant diferent.

Finestra oberta

14 de desembre de 2015

Durant les festes de Nadal vam destacar a la *Finestra oberta al dipòsit de reserva* una taula renaixentista catalana del primer terç del segle XVI, procedent de Mataró, que representa *L'Adoració dels pastors*, obra del pintor Jaume Forner. No és cap donació recent; de fet, aquesta taula la va regalar el Sr. Salvador Mayolas el 1919, i després d'estar exposada durant

molts anys al museu antic, des de fa trenta-quatre anys no sortia de la reserva. Ja li tocava, doncs, airejar-se una mica.

8 de gener

Els visitants del MDM van tenir l'ocasió de veure una obra de Francesc Casademont Le Vieux (Barcelona, 1923 - Girona, 2007) a l'espai *Finestra oberta al dipòsit de reserva*. Es tracta d'un oli sobre tela, *Ametllers florits i serralades* (1993), donat l'any passat per la família Casademont Mercader,

molt vinculada amb Montserrat. La pintura de Casademont no té comparació amb cap altra del seu gènere. El seu cromatisme és sobri i apagat.

Les seves pinzellades formen una trama gairebé d'enginyeria per presentar-nos uns paisatges més somiats que reals, silenciosos, amaratats d'una dolça melangia, que conviden al repòs i a la reflexió.

15 de març

A la *Finestra oberta al dipòsit de reserva* hem destacat l'obra *Camins paral·lels* (1990), teixits, branques i acrílic sobre tela, 195 x 160 cm., de l'enyorat Laurent Jiménez-Balaguer (1928-2015), a qui recordem amb emoció. La presentació d'aquesta obra coincideix amb l'exposició pòstuma inaugurada al Centre d'Art Tecla Sala de l'Hospitalet, on hem prestat sis peces que l'artista va donar a Montserrat.

Vitrina d'Ephemera

El dia 1 d'abril, gairebé sense proposar-nos-ho, vam obrir una nova secció al Museu. Després d'una trucada a Víctor Oliva, que és un destacat expert en la matèria, hem començat a exposar temporalment una vintena de peces escollides d'arts gràfiques, procedents de la imponent col·lecció d'*Ephemera*, donada el 1982 al MDM per la Sra. Carme Carreras-Candi i Mercader, que va morir l'any 1985. Actualment els petits impresos de caràcter comercial són molt valorats perquè són l'exponent de com l'art s'impregna en la vida quotidiana de la societat. Hem presentat les següents peces:

- **Alfons Mucha** (Ivancice, Moravia, imperi Austrohongarès, 1860 - Praga, 1939), un dels màxims exponents de l'Art Nouveau europeu. Sèrie dels Mesos de l'Any. Editada a França el 1900.
- **Gaspar Camps Junyent** (Igualada, 1875 - Barcelona, 1942), il·lustrador i cartellista català, format a París, on rebé la influència de Mucha. És un dels dibuixants més significatius i prolífics del Modernisme Català. Sèrie dels Mesos de l'Any. Editada per la Impremta Thomàs, a càrrec de Cognac Henri Garnier i Cia, el 1902.

Amb el nom de *Printed Ephemera* s'engloben els petits impresos que acompanyen la vida de les persones, de vegades des del naixement fins a la mort, amb les respectives participacions i recordatoris, però també els lleures, com són els carnets de ball, els menús, impresos d'hotel o de viatges, targetes postals de tota mena, caixes de llumins, cromos infantils, anells de cigars, etc. Els estudiosos de l'art i de la sociologia de l'art no van donar cap importància a aquest gènere d'impresos fins als anys 70 del segle passat. El 1975 Maurice Rickards va fundar l'Ephemera Society of London

i, de seguida, van sorgir societats semblants als EUA, Austràlia, Canadà i d'altres països d'Europa. A Catalunya, Eliseu Trenc Ballester publicava el 1977 el llibre *Las artes gráficas de la época modernista en Barcelona*, en què pretenia estimular la conservació i posar en valor aquestes formes modestes de l'art aplicat, petites pel seu format però "grans per la seva qualitat artística i el seu valor sociològic". També l'esmentat Víctor Oliva i el seu fill Oriol acaben de publicar un altre llibre de referència sobre el tema, titulat *Barcelona, Publicidad y Ephemera*.

La Sra. Carme Carreras-Candi i Mercader, filla del cèlebre historiador Francesc Carreras-Candi, va col·leccionar, des de la seva infantesa, postals, estampes religioses i altres impresos que ella considerava interessants pel seu valor històric i cultural, a més del seu valor estètic. La immensa col·lecció de Carme Carreras-Candi comprèn unes 30.000 peces de tota mena i de valor molt desigual, però conté elements d'una vàlua extraordinària, difícils de trobar en altres col·leccions semblants. La Sra. Carme Carreras-Candi va donar la seva col·lecció íntegrament al Museu de Montserrat l'any 1982.

En aquest petit espai expositiu exposarem periòdicament les obres més rellevants d'aquest llegat, que anirem publicant també *on line*.

El llegat de Naoko Nakamoto

Josep de C. Laplana
Director del MDM

El passat dia 26 de novembre del 2015 va morir a Barcelona la gravadora i dibuixant japonesa Naoko Nakamoto. La re-

lació d'aquesta artista amb el Museu de Montserrat data de 1986, quan vam rebre la donació del jove col·leccionista americà Mark Moloney, que li havia comprat diverses obres. Vaig voler saber qui era aquella noia japonesa, instal·lada a Barcelona des de feia dotze anys, i el resultat va ser una entranyable amistat. Em va venir a visitar a Montser-

rat diverses vegades i sempre ens regalava alguns gravats seus. L'any 2000 vaig tenir la fortuna de passar gairebé un mes, el de març, al Japó, i hi vaig coincidir amb Naoko, que preparava una exposició a Tòquio. Guardo un record entranyable d'un passeig matinal amb ella per un parc tot ple de cirerers florits. Era magnífic! Naoko era d'Osaka, però havia estudiat el batxillerat a Tòquio i coneixia la ciutat i la complicadíssima xarxa de metros i trens estupendament, talment que em va ser d'un gran ajut.

Naoko, amb vint-i-un anys, va triar Barcelona per estudiar art, primer a l'Escola Massana i després a Arts i Oficis (Arts del llibre) a l'Escola de Llotja. A Tòquio vaig quedar sorprès quan un director d'un museu europeu va preguntar als col·legues japonesos en què consistia l'art japonès i un japonès ens va respondre: "Actualment l'art japonès consisteix a interpretar Beethoven si pot ser millor que els alemanys". Vam quedar sorpresos, però jo instintivament vaig pensar en Naoko Nakamoto, que mai no ha volgut fer pintura japonesa a Barcelona, sinó més aviat ha volgut endinsar-se en els ambients de la Barcelona Negra, dels bars populars i de la gent marginal del Raval. Algunes de les seves composicions fan sentor de Nonell i de l'ala negra del Modernisme dels Quatre Gats. D'aquí ve un decalatge que ha acompanyat Naoko en el transcurs de la seva carrera d'artista. Tothom esperava d'ella una interpretació molt delicada, cal·ligràfica

i deliquescents "a la japonesa" de la nostra Barcelona i la manera de Naoko és occidental al cent per cent, empeltada amb Goya, Nonell i Picasso. Això ha motivat que, malgrat que tota l'obra de Naoko hagi estat feta a Barcelona i reflecteix els tipus que podem trobar als ambients populars, ha tingut més èxit al Japó que a la mateixa Barcelona.

El rànquing d'exposicions col·lectives i individuals de Naoko Nakamoto és considerable. La seva producció ha estat immensa, pròpia d'una treballadora infatigable. L'any 1988, després d'haver mesurat les seves forces en diverses exposicions a Catalunya, torna a Japó per presentar en solitari la seva obra. Naoko no jugava en un terreny fàcil. No tenia cap professor japonès que l'avalés, i era una total desconeguda. Li va costar encara uns anys que els col·leccionistes japonesos la descobrissin. Després, salvant les distàncies, amb Naoko va passar com amb Léonard Foujita, el jove japonès naturalitzat a França i pintor impressionista al mateix nivell artístic que els millors impressionistes francesos, que en la historiografia de l'art japonès juga un paper de gran importància, tot i que el seu art té de japonès el mateix que tenia el de Monet, Bazille o Marie Morissot. Foujita només és un exemple dels molts altres artistes japonesos que a la pri-

meria del segle XX es van passar amb armes i bagatge a l'art occidental i les seves obres actualment són molt buscades i valorades. En escala més baixa, amb l'obra de Naoko ha passat una cosa semblant. És obra d'una japonesa que pinta, dibuixa o grava a la manera vigorosa i forta de l'art occidental, però amb l'interès afegit que ella és japonesa de mena.

A Barcelona, Naoko va aprendre a dibuixar amb un traç de mà ràpid i expressiu, espontani però vigorós. Els seus professors recorden Naoko com una alumna aplicada que va

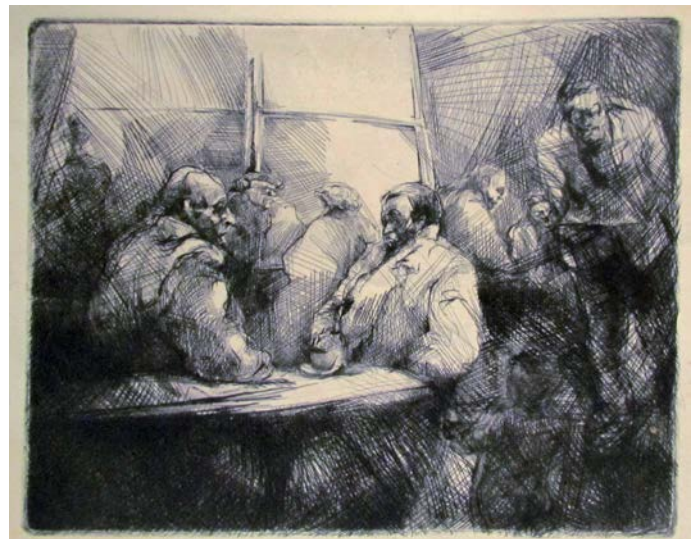
aprofitar els seus ensenyaments; el seu treball era sempre pulcre i concís i maldava tothora per la perfecció tècnica. Naoko ha excel·lit principalment pels seus gravats, sobretot els aiguaforts, que tenen la intensitat dels de Fortuny, amb aquells valors de llum i ombra que creen un dramatisme gairebé transcendent a les escenes més vulgars, amb la sensibilitat de l'expressionisme europeu.

La temàtica que motiva Naoko té uns capítols molt clars. Són escenes de bar, interiors de taverna o cafè, amb homes i dones, sobretot homes ja grans jugant a cartes o dominó amb la beguda ben a mà. Rarament hi ha cap índex eròtic. Són simplement persones desocupades que maten el temps i es fan consoladora companyia en llur soledat. També fa figures, especialment de gent gran. A Naoko li agrada penetrar les fesomies sobretot dels ancians, on descobreix tota una història i una personalitat petrificada i definitiva. Un poema ple de tragèdia i de tendresa! Un altre capítol són els infants, pels quals Naoko sent una predilecció verament japonesa. Gairebé mai no s'entreté a explicar anècdotes o entremaliadures infantils. Simplement ens fa sentir un sentiment d'enyorança del nen que vam ser i ens mostra el bagatge d'il·lusió i d'esperança que hi ha en la mirada de cada infant.

Un altre capítol de l'obra de Naoko està conformat per la figura femenina. Les carpetes de dibuixos que van quedar al taller de l'artista estan farcits d'estudis d'acadèmia del nu femení. Aquests estudis no són dels inicis, sinó que al llarg de la seva vida l'artista anava fent un constant entrenament, com l'atleta que va reiteradament al gimnàs per mantenir musculatura. Alguns d'aquests estudis –els millors– són molt sintètics, altres més insistits i treballats. Uns són figu-

res en repòs, però ja de bon començament Naoko estudia el gest i el moviment de la figura en totes les seves varietats, en la dansa i en l'acrobàcia del circ.

El Dr. Josep Capdevila, de Cornellà del Terri (Pla de l'Estany), és metge, col·leccionista i era amic personal de Naoko. Va ser ell que em va avisar de la greu malaltia de l'artista i qui va fer d'intermediari en l'afer de la donació del seu taller a Montserrat. La Sra. Yosiko Takase va ser la marmessora o hereva de confiança de Naoko; juntament amb les seves amigues Setsuko Suzuki i Miki Kawamura van ocupar-se d'empaquetar l'obra de Naoko, que va arribar al Museu de Montserrat el 26 de febrer d'enguany. El professor Jordi Calfal i Rull, que havia estat professor de gravat de Naoko, i la Sra. Yosiko Takase li van organitzar dues exposicions pòstumes: la primera, a la Galeria Aqua Fortis (del 10 al 24 de

febrer) i la segona, a l'Escola d'Art La Industrial (del 4 al 30 d'abril).

Hem començat ja la catalogació de les peces que hem de registrar. Dels dibuixos n'hem entrat només una cinquantena, perquè les notes d'estudi en papers i en blocs sumen una enorme quantitat que ultrapassa les 7.000, que conservarem però que no inventariarem. Les pintures a l'oli són una trentena llarga i els gravats, dels quals Naoko conservava acuradament un parell o tres d'exemplars, arriben a la res-

pectable quantitat de 185; la majoria d'ells són aiguaforts, de 93 dels quals tenim les planxes en perfecte estat, per si un dia cal fer més estampacions. Les amigues de Naoko em van

fer arribar la satisfacció de l'artista en saber en les acaballes de la seva vida que la seva obra es conservaria al Museu de Montserrat i per a nosaltres també és un plus afegit que l'obra d'una artista japonesa i budista, èmula de Nonell, trobi acolliment en una entitat com la nostra, notable per la pintura catalana.

'Ιδοú – Ecce – Guaita quina peça!

La dansa, d'Enric Casanovas

Adrián Arnau
Historiador de l'Art

Enric Casanovas: *La dansa* (ca. 1946)
Pedra de Sant Vicenç, 130 x 85 x 25 cm.
Donació Jaume Viñallonga Erasquin, 2015.

Recentment s'ha incorporat a la col·lecció del Museu de Montserrat, gràcies a la donació del Sr. Jaume Viñallonga Erasquin, el baixrelleu d'Enric Casanovas (Barcelona, 1882-1948) titulat *La dansa*. Una exquisida talla en la qual podem contemplar la capacitat de l'escultor per resoldre, a partir d'un tema aparentment casual, les grans preguntes sobre les quals transitarà l'escultura figurativa catalana del segle passat.

La incorporació d'aquest magnífic relleu a la col·lecció del museu ens dóna l'oportunitat de recordar la imatge de Casanovas, un dels més destacats escultors del segle XX a Catalunya. Un segle que, de la mà de la nova figuració mediterrània, va suposar una època daurada per a la nostra escultura, i el Museu de Montserrat n'és un clar exponent. I és que si l'Abadia és una icona de l'espiritualitat de Catalunya, el seu museu ho és del nostre art.

d'alguns dels més destacats artistes de la generació del 17 com ara Joan Rebull, Josep Viladomat, Apel·les Fenosa, o Josep Granyer.

Casanovas, una vegada va concloure els seus estudis, visitarà París i alternarà estades a la capital francesa amb viatges per tot Catalunya fins a 1913. Però un dels desplaçaments més importants serà el que el portarà l'any 1912 a Londres, on va poder conèixer de primera mà l'escultura grega del Museu britànic.

La visita a les col·leccions britàniques va deixar enrere els seus primers treballs de joventut, d'un to expressionista i caire social, per orientar la seva obra cap a una escultura més sòbria de clara tendència hel·lènica. Tot i que a París es va relacionar amb grans mestres com Maillol i Bourdelle, o que els seus amics Manolo, Gargallo, González i Pi-

Contemplar l'obra de Casanovas és com enfrontar-se a la definició del que ha estat la història recent de l'escultura figurativa a Catalunya. No en va, l'escultor barcelonès va formar al taller d'un dels grans mestres de la nostra escultura, Josep Llimona, i alhora va contribuir en l'aprenentatge

casso es preocupessin per recerques formals properes a les avantguardes, Casanovas, enamorat de l'escultura grega, especialment l'arcaica, per la seva «vital essència, i sobretot, la compacta i sòlida arquitectura», va voler perpetuar les seves formes, però ho va fer impregnant-les de la frescor

de les dones catalanes que treballaven el camp i passejaven vora el mar, captant un sentiment de pertinença a un poble, a una cultura.

Des de ben d'hora comprendrà Casanovas que l'escultura «està renyida amb les fàcils genialitats basades en la pensada i està renyida amb el dinamisme espectacular i, sobretot, amb el dinamisme excessiu de la matèria», i renunciarà a la representació anecdòtica i mimètica per crear una síntesi formal que exalti l'expressió de la «grandesa feta de mesura» (R. Benet, *Revista Art*, II, 5, 1935, p.121).

Casanovas, de la mateixa manera que Cézanne, volia «Tornar a ser clàssic a través de la naturalesa, és a dir, a través de la sensació» (M. Doran. *Sobre Cézanne*, 1980, p.64), amb una escultura que malgrat el seu aspecte primitiu, i el seu intencionat arcaisme «captiva perquè és humà», C. Sunyer Vidal, *Revista futurisme*, núm. 1, 1907, p. 2). Les seves figures femenines ens submergeixen en l'equilibri del volum, el pes aplomat, i un hieratisme que sense caure en la rigidesa busca l'harmonia de la proporció. De manera conscient

«sacrifica una originalitat possible per esdevenir instrument conscient de la tradició» (J. Pla, *La Revista*, núm. 115, 1920, p. 180) i, partint del llegat de Maillol, va fer de «lo mediterráneo su amor, su norma y su doctrina» (M. Abril, *Enrique Casanovas*, Madrid, 1920, p. 3).

La seva tipologia de dona forta, sana, jove i portadora de virtuts, esdevé reflex d'aquesta «Ben Plantada» orsiana, arquetip de l'esforç dels intel·lectuals catalans per recuperar les arrels i la cultura del món grecoromà del Mediterrani.

Enric Casanovas és el representant escultòric d'aquesta aspiració mediterrània que congeniaria plenament amb els valors noucentistes d'Eugeni d'Ors de recerca de l'ordre. Cal no oblidar que el gruix de la seva obra va coincidir amb una època en què Catalunya es plantejava un projecte nacional amb la voluntat de reconduir de manera global el país, construint una identitat a partir de la recuperació de la tradició.

La intenció d'en Casanovas és la Forma, saturada de vivacitat, tersa i brunyida, una escultura «antiexpressionista» (J. M. de Sagarra, *La mà trencada*, núm.1, 1924, p.1) que beu de l'hellenisme. Com ho va definir Salvador Roca, Casanovas

era un escultor «Clàssicament clàssic... esclau de la bellesa, devot de l'harmonia i epicuri de la forma» (S. Roca, *Poble Nou*, núm.51, 1927, p.6).

Les formes de les seves escultures componen serens i suaus ritmes ondulants, com aquest «canto rodado del Mediterráneo, pulido durante treinta siglos por el riente mar rozado una y otra vez por la quilla llena de ovas de la barca de Ulises». (Ortega y Gasset, *Revista de Occidente*, 1966; O.C., p. 499).

En el cas del nou relleu de la col·lecció del Museu de Montserrat aquesta mediterraneïtat es desprèn, com descriu Junoy, en «les femenines actituds» de «fresca i rient sensu-

alitat» amb un «exquisit perfum salat i una música de sentiment que delecta» (T. Camps, *Les cartes de l'escultor Enric Casanovas*, 2015, p. 203-204).

Les cinc figures que componen el relleu (sis si hi sumem el nen assegut en la part inferior dreta) transmeten un ritme de subtils diagonals, on l'alternança entre frontals i esquerres marca el *tempo* i implementa la sensació d'equilibri.

Josep Pla destacava d'aquesta *Dansa* «la carn polida en un lloc de llum i d'ombres» com una de les característiques de l'obra de Casanovas, amb una anatomia sintètica, dura i robusta, però alhora tranquil·la i harmònica. També parla del dibuix hàbilment resolt en els escorços, que tan complexos són en els baixos relleus, «un escorç elemental com l'escorç d'un arbre».

En aquesta peça podem admirar la grandesa del modelat de Casanovas, la superfície tibant on les corbes s'enllacen rítmicament, sense estridències que interrompin la serena quietud plàstica de l'obra. La síntesi del detall anatòmic que s'apaga, sense desaparèixer del tot, per no entelar la geometria que articula la forma. I aquesta jerarquia on l'incident mai ha de sobresortir més que l'universal, i on el detall se subordina al conjunt, és la que ens transporta a través dels segles i connecta tota la tradició escultòrica des de les primeres venus gregues fins al nostre passat més recent.

Υγίαίνε – Valetе – A reveure!

Josep de C. Laplana

Director del Museu de Montserrat

Com ja us ho he insinuat abans, m'estic fent gran. El propassat 4 de juny he celebrat les meves noccs d'or com a sacerdot amb la comunitat de Montserrat, amb el meu entranyable company de noviciat, el bisbe Manuel Nin, exarca dels grecocatòlics de Grècia, amb el meu equip de treball del MDM

i amb la meva nombrosa família. No sóc amic de festes ni de celebracions, sinó de treball de formiga, si pot ser amagat i subterrani, però m'han convençut que la gent que m'estima tenia ganes de fer festa i l'hem feta. Us dic això perquè per a mi aquesta efemèride és també el moment de fer balanç i de considerar el futur. No pretenc de deixar-ho tot lligat i ben lligat, això és una falòrnia impossible i molt impròpia d'un monjo. Però sí que sento la urgència d'endregar el pati per deixar-ho net i ordenat per als meus successors.

Amb la paraula endregar vull dir escriure i clarificar la informació que he acumulat durant els trenta-vuit anys que sóc director del Museu i que tinc dispersa en fitxers i anotacions, gairebé intrombable si no és per mi. També sento la necessitat d'endegar, de posar fil a l'agulla i de fer ja les primeres passes en els projectes museístics que ja tenim aprovats, però que es troben encallats per causes múltiples, principalment crematístiques. A aquesta necessitat obeeix l'exposició de les principals peces del MDM a Seül. Corea és un país culturalment i econòmicament emergent i ens interessa que ens coneguin i que ens donin l'ajuda econòmica que necessitem.

“L'home proposa i Déu disposa”, diem. Des del passat mes de gener, que vaig tenir un ictus cerebral bastant considerable, com és natural he pensat molt. De moment m'he recuperat molt bé, em diuen, però l'experiència de la meua fragilitat biològica i anímica m'ha fet mirar amb realisme serè el temps que tinc per davant. Em sento amb prou forces per a continuar remant mar endins com he fet fins ara fins que Déu vulgui, però ho hauré de fer més dolçament i fent-me ajudar molt més pels qui m'envolten.

Assegurances Catalana Occident assegura obres d'art

www.catalanaoccidente.com

Una part molt notable del patrimoni artístic de Catalunya ha tingut la cobertura d'Assegurances Catalana Occident. Aquesta entitat asseguradora manté actualment el seu compromís a favor del patrimoni artístic amb més interès i entusiasme que mai.

Garantim a tot risc les obres d'art, no solament en situació estàtica, sinó també en totes les operacions a què són sotmeses per tal de difondre la cultura en exposicions temporals, transport, manipulació i embalatge.

Assegurances Catalana Occident opera a l'Abadia de Montserrat habitualment i també al Museu de Montserrat.

Ramon Casas (1866-1932)
Gitana amb mantó vermell
ca. 1898
Oli sobre tela, 55 x 37 cm
Donació Montserrat Vall i Font, 2010
N.R. 201.800

ASEDESA S.A.
Correduría de Seguros

FUNDACIÓ ABAZIA DE MONTSERRAT, 2025

Edició	Museu de Montserrat
Director	Josep de C. Laplana
Redacció	Josep de C. Laplana, Raül Maigí i Montse Marín
Secretaria	Sandra Rosas
Disseny gràfic	www.victoroliva.com
Fotografies	Dani Rovira, Eva Manteca, Pere Grima, Ula Serra i Equip tècnic MDM

© Ricard Opisso, VEGAP, Barcelona, 2016.

Administració	Museu de Montserrat 08199 Abadia de Montserrat Tel. 00 34 938 777 745 Fax 00 34 938 777 736 elpropileu@larsa-montserrat.com
Els articles signats expressen solament l'opinió dels seus autors.	
Impressió	ELECÉ, S.A. (Terrassa)
Dipòsit legal	B-10.021-2008

www.museudemontserrat.com